

Epifyytti

Marika Kettunen^a

Ympäristöaktiivisuuden moninaisuus, tunteet ja tilallisuus – Suutarin dokumenttielokuvasta *Havumetsän lapset*

Keskustelu metsistä käy vilkkaana politiikassa, mediassa ja tutkijoiden keskuudessa. Varsin monipuolisia tutkimuskeskusteluja on viime aikoina viritelty Alue ja Ympäristö -lehdenkin sivuilla. Metsiä on lähestytty niin Suomen vaurauden materiaalisena perustana, poliittisena kiistakapulana kuin mitä moninaisempien elinkeinojen ja taloudenharjoittamisen paikkana (ks. esim. Hyvärinen 2020; Sirviö ym. 2023 & koko teemanumero). Metsien kautta voidaankin lähestyä monia ilmiöitä aina ilmastonmuutoksesta luontokatoon, kansallisesta identiteetistä paikallisiin suojelukamppailuihin ja elinkeinorakenteen muutoksesta kestävyysmurrokseen.

Ajankohtaiseen keskusteluun metsistä osallistuu myös maaliskuussa 2024 ensi-iltansa saanut Virpi Suutarin ohjaama dokumenttielokuva *Havumetsän lapset*. Elokuva kertoo paitsi suomalaisista metsistä, metsiensuojelusta ja metsäaktiivisista myös nuorista ja ympäristöaktiivisista laajemmin. Suutari herättää katsojansa pohtimaan, millaista on elää nuoruutta ja toimia luonnonsuojelun puolesta 2020-luvun Suomessa – aikana, jolloin yhtäältä tutkijat korostavat luonnonsuojelun ja metsien tärkeyttä luontokadon ja ilmastonmuutoksen taklaamisessa, ja toisaalta varsin nurinkurisesti poliittinen ohjaus ja konkreettiset toimet metsäluonnon ja monimuotoisuuden eteen takkuavat.

Tässä tekstissä pohdin dokumenttielokuvan avaamia näkökulmia luonnonsuojeluun ja nuorten ympäristöaktiivisiin kolmen teeman kautta. Nämä kolme toisiinsa kietoutuvaa teemaa ovat usein suurelle yleisölle näkymättömäksi jäävä ympäristöaktiivisuuden monimuotoisuus, vaikeasti sanoitettava, mutta sitäkin selvemmin aistittavissa oleva ympäristöaktiivisuuden tunnemaisema sekä ympäristöaktiivisuuden paikat ja tilallisuus. Taiteen keinoin elokuva puhuttelee katsojiaan lukuisilla eri tavoilla, jotka eivät suinkaan ole pelkistettävissä näihin edellä mainittuihin teemoihin. Näihin teemoihin nivoutuvien tutkimusnäkökulmien ja -havaintojen kautta pyrin kuitenkin virittämään keskustelua aiheesta.

2020-luvun nuoret (metsä)luonnonsuojelijoina

Metsillä on keskeinen rooli paitsi hiilinieluinä ja -varastoina ilmastonmuutoksen hillitsemisessä myös luontokadon kannalta elinympäristöjen pirstoutuessa. Suomen lajien uhanalaisuutta kartoittavan *Punaisen kirjan* mukaan kolmannes Suomen uhanalaisista lajeista

^a Maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto, marika.kettunen@oulu.fi

elää ensisijaisesti metsissä. Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinneissa puolestaan kaksi kolmasosaa metsäluontotyypeistä on arvioitu uhanalaisiksi. (Hyvärinen ym. 2019.)

Tätä taustaa vasten metsäaktivistiliikkeen keskeisiä vaatimuksia ovat muun muassa hakkuukielto valtion luonnonmetsiin ja metsien suojelutavoitteiden edistäminen. Dokumenttielokuvan pääosaan on nostettu nuoret aktivistit Ida, Minka, Otto, Otso ja Ville. He toimivat uuden sukupolven metsänsuojeluliikkeessä, joka tuo yhteen muun muassa Luonto-Liiton, Greenpeacen ja Elokapiinan kansainvälisestikin verkottuneita toimijoita. Tämä Metsäliikkeeksi tunnustautuva liike herätti myös dokumenttielokuvaohjaaja Suutarin kiinnostuksen.

Näiden nuorten kautta elokuva näyttää, mitä kaikkea aktivistin työhön ja toimintaan voikaan kuulua. Sinnikkäästi he istuvat neuvottelupöytiin käymään metsäyhtiöiden kaipaamaa ”dialogia”, perehtyvät ajankohtaiseen tutkimukseen, koulutautuvat metsävahdeiksi ja metsäkartoittajiksi, vahtivat luonnonmetsiä hakkuiden varalta ja kartoittavat maastoa tavoitteenaan uhanalaisten lajien elinalueiden saaminen suojelun piiriin.

Suutari hakee tämän päivän nuorten ympäristöaktivismille yhtymäkohtia historiasta, erityisesti 1970–80-lukujen taitteen Kojjärvi-liikkeestä. Kojjärvi-liikkeen jäsenten kansalais-tottelemattomuutta elämää kuhisevan lintulammen säilyttämiseksi voidaan pitää Suomen historian yhtenä tunnetuimmista ja ikonisimmista ympäristöaktivismiin voimannäytöistä (ks. esim. Järvikoski 1981). Samaan tapaan kuin Kojjärvi aikanaan, tuo Metsäliike yhteen erilaisia ja hajanaisiakin toimijoita, jotka haluavat suojella luontoa ja ovat valmiita suoraan toimintaan päämääränsä saavuttamiseksi. Kojjärven aikoihin verrattuna nykypäivänä esimerkiksi sosiaalinen media luo uudenlaisia edellytyksiä aktivismille mahdollistaessaan reaaliaikaisen tiedonjakamisen ja lisää toiminnan näkyvyyttä valtamedioiden ulkopuolella.

Elokuva tuo esiin erilaisia kansalaistottelemattomuuden ja suoran toiminnan tapoja ja niiden organisoinnin logiikkaa. Tänä päivänä esimerkiksi Metsäliikkeen suurelle yleisölle näkyvimpiä mielenosoitus- ja kansalaistottelemattomuustoimia, aktioita, myös striimataan sosiaaliseen mediaan. Toimilla pyritäänkin paitsi kritisoimaan nykytilannetta myös ylittämään uutiskynnys ja tuomaan epäkohtia laajemman yleisön tietoisuuteen ja julkiseen keskusteluun.

Elokuvan kautta pirtyy kuva nuoresta aktivistisukupolvesta, joka on maailmanlaajuisesti verkottunut, kunnioittaa toisten mielipiteitä ja argumentoi tieteeseen pohjaten. Elokuvan keinoin Suutari onnistuuikin ansiokkaasti välittämään monisyisempää kuvaa aktivismista ja aktivisteista esittämällä heidät kokonaisina ihmisinä arkipäiväisine huolineen ja iloineen.

Ympäristöaktivismiin tunnemaisema

Havumetsän lapsissa on vahvasti mukana ilmastonmuutokseen ja luontokatoon sekä muuttuvaan ympäristöön liitetyt tunteet. Moni elokuvan nuorista päähenkilöistä tuo esiin omaa suhdettaan metsään ja luontoon. Juuri rakkaus luontoon ja toisaalta pelko, suru ja turhautuminen vanhojen luonnonmetsien hakkaamisesta ja lajikadon kiihtymisestä on motivoinut heitä suoraan toimintaan. Suomessa nuorten ympäristötunteita on kartoittanut muun muassa Nuorisobarometri, jonka mukaan vuonna 2021 peräti 76 prosenttia nuorista ilmaisi kokevansa surua luonnon monimuotoisuuden hupenemisesta ja lajien sukupuutosta (Kiilakoski & Laine 2022).

Paitsi nuorten aktivistien tunteita, elokuva tekee ansiokkaasti näkyväksi myös sitä laajempaa tunteiden maisemaa, jossa nuoret toimivat ja joka heidän toimintansa kautta muovautuu. Tunnemaisemaa luonnehtii pelon, epätoivon ja uhkan tuntu, joka kytkeytyy esimerkiksi ilmastonmuutoksen ja luontokadon aiheuttamiin ekologisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Esimerkiksi lasten ja nuorten koululakkojen liikkeellepanevana voimana tunnettu aktivisti Greta Thunberg (2019) on todennut, että hän ei halua toivoa, vaan että ihmiset toimisivat kuin heidän talonsa olisi tulella. Myös Suutarin elokuvassa kaikuu lukuisten ympäristöaktivistien jakama tunne siitä, että vaihtoehtoja ei ole.

Nuoret eivät haluaisi viettää nuoruuttaan näin, mutta tämänhetkinen maailmantilanne ei jätä heille vaihtoehtoja.

Aktivismin suhtautuminen ja erityisesti aktivistien kohtaama vastustus voidaan myös nähdä keskeisenä ympäristöaktivismin tunnemaiseman elementtinä. Ohjaaja Suutari on puhunut nuorista aktivisteista moraalikompassina, jotka näyttävät muille yhteiskunnan jäsenille suuntaa (Junto 2024). Toisaalta julkisessa keskustelussa ja yhteiskunnassa valtavirtaisen metsäpolitiikan kanssa vastahankaan asettuvat nuoret ympäristöaktivistit näyttäytyvät ärsytystä herättävinä ilonpilaajina. Ilonpilaaja (*killjoy*) on kulttuurintutkija Sara Ahmedin (2017) käsite, joka tekee näkyväksi sitä, miten normalisoituneiden ajatusmallien – kuten tässä taloustavoitteiden asettaminen luonnonsuojelun edelle – ongelmallisuutta kritisoiva henkilö voi muiden silmissä itse muuntua ongelmaksi: muiden ilon pilaajaksi. Näin ajateltuna ympäristöaktivistit ja luonnonsuojelijat toimivat positioista, jotka kiinnittyvät tietynlaisiin tunnepitoisiin, paheksuttavinakin pidettyihin olettamuksiin ja kategoriioihin, jotka edelleen tulevat tulkituksi osana heidän viestiään (ks. Ahmed 2018).

Koska *Havumetsän lapset* operoi aktivistien näkökulman kautta, ei katsoja voi olla miettimättä aktivismin raadollisuutta, rankkuutta ja epäreiluutta. Tutkimuksen näkökulmasta nuorten aktivistien toiminta elämän edellytysten säilymisen puolesta on perusteltua. Arjen kohtaamisissa aktivistien sanoma joko sivuutetaan tai heitä solvataan (Kosonen & Löf 2023) tai uhkaillaan väkivallalla (Pietiläinen 2024). Vaikka tällainen kuvaus jääkin elokuvasta puuttumaan, voi nuorten turhautuneisuuden aistia.

Elokuva tuo hienosti esiin myös tämän päivän aktivismikentän kollektiivista tunnettyötä, keskinäistä solidaarisuutta sekä hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtimista. Myös aktioiden tunnemaisemaan pyritään tietoisesti vaikuttamaan muun muassa tanssia, laulua, ynnä muita julkisessa tilassa tavanomaisesti näkymättömiä elementtejä mukaan tuomalla (ks. Pietiläinen 2024). Laajemmassa kuvassa tällainen tunnettyö lienee keskeinen osallistumisen edellytys ja ylläpitää tärkeänä katsottua toimintaa, joka kohtaa rajuakin vastustusta (ks. esim. Kosonen & Löf 2023).

Hätkähdyttävine luontokuvauksineen elokuvan tunnelma ja pohjavire on lopulta varsin seesteinen ja kepeä, paikoin jopa leikkisä arjen ilonpilkahduksineen. Elokuva ei pyrikään vetoamaan katsojaan niinkään synkkyyttä ja pelkoa kylvämällä, vaan ennemminkin upeaa luontoa sekä nuorten toimeliaisuutta ja solidaarisuutta esiin tuomalla.

Aktivismin tilat ja paikat

Aktivismin tunnemaiseman lisäksi elokuvasta voidaan nostaa esiin lukuisia muita aktivismin tiloja ja paikkoja. Keskeisiksi aktivismin näyttämöiksi nousevat niin kaupunkitilat kuin metsät, teltat, yksityiset kodit, poliisin putkat sekä metsäyhtiöiden konttorit ja työmaat.

Yhdeksi keskeisistä paikoista nousee Helsinki, nuorten oletettu kotikaupunki. Helsingillä pääkaupunkina on erityinen rooli poliittisen päätäntävällän paikkana, ja etenkin Mannerheimintielle ja Eduskuntatalon edustalla protestoinnilla on jakamaton symbolinen arvo kotimaisessa mielenosoituskavastossa ja -kulttuurissa. Esimerkiksi Elokapinan aktioiden Helsingin kaupunkitilassa ovat herättäneet valtakunnallista huomiota (ks. Pietiläinen 2024). Toisaalta olen aiemmin tuonut esiin, että esimerkiksi pienten pohjoissuomalaisen paikkakuntien nuorille julkisiin ympäristömielenosoituksiin tai *Fridays for Future* -koululakkoon osallistuminen ei ole näyttäytynyt samaan tapaan omaksi koettuna vaikuttamistoimintana kuin suurempien kaupunkien nuorille (Kettunen 2021).

Vaikka julkista kaupunkitilaa voidaan pitää keskeisenä poliittisen liikehännän näyttämönä (Pietiläinen 2024), ovat metsiensuojelun kannalta keskeiset paikat samanaikaisesti myös toisaalla. Niin metsää hyödyntämään pyrkivien kuin sitä suojelemaan pyrkivien katseet kääntyvät Pohjois-Suomeen, jossa vanhaa luonnonmetsää on vielä jäljellä eteläistä Suomea enemmän. Elokuvan kautta yhdeksi tämän päivän keskeisistä ympäristöaktivismin näyttämöistä avautuu Aalistunturi Länsi-Lapissa. Elokuvan kuvaushetkellä talvella

2023 Metsäliikkeen toimijat leiriytyivät hakkuualueelle johtavalle metsäautotielle estääkseen hakkuut ja vaativat Metsähallitusta luopumaan hakkuista kansallispuistoesityksen alueella.

Kevätalvella 2024 Pohjois-Suomi pysyi yhä ympäristökamppailujen valokeilassa, nyt erityisesti soidensuojelun saralla. Metsäliike ja Elokapina kertovat osoittaneensa mieltä ja pysäyttäneensä monikansallisen kaivosyhtiön koeporauksia Sodankylän Viiankiaavalla useampaan otteeseen joulukuusta 2023 lähtien (Elokapina 2023). Aktivistien vaatimukset suojelualueiden rauhoittamisesta malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta asettuvat osaksi Viiankiaavan ympäristökamppailua, joka on jatkunut 2000-luvun alkupuolelta saakka (ks. esim. Lassila 2021).

Dokumenttielokuvassa kiinnostava sivujuonne ympäristötoiminnan tilallisuuteen avautuu elokuvan päähenkilöiden isovanhempien kautta. Isovanhempia kuvaamalla nostetaan esiin paitsi tilalliset myös sukupolvien väliset jännitteet ja sukupuolittuneet toimijaroolit: pohjoissavolaisen, metsätaloudesta elantonsa saaneen isoisän on vaikea sulattaa lapsenlapsen näkemyksiä metsänhoidosta ja -suojelusta. Elokuvasa nähdään paljon puhuva kohtaus, jossa isovanhemmat seuraavat lapsenlapsen pidätystä ja poliisiautoon saattamista tv-uutisista, kotisohvalta käsin. Siinä missä isoäiti vaikuttaisi olevan lapsenlapsestaan ylpeä, elämäntyönään metsää harventaneen isoisän ja uuden sukupolven metsäalan opiskelijan ja aktivistin välillä yhteistä kieltä ja ymmärrystä ei tunnu löytyvän.

Tutkimuksen katveikoissa

Suutarin dokumenttielokuva tuo syvyyttä tämän päivän aktivismikeskusteluihin ja -kuvastoon. Elokuvan siivittämänä on kiinnostavaa pohtia millaiseksi aktivismin ja luonnonsuojelun arki erilaisissa tiloissa, paikoissa ja paikkojen kanssa muodostuu. Entä mitä näiden aktivismin tilojen ja paikkojen katveeseen jää? Näkisin, että maantieteen ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen alojen tutkijoilla olisi valtavasti annettavaa myös tällaisten kysymyksenasettelujen saralla.

Paikkoja, tiloja ja tunteita ristiinvalottamalla voimme lisätä ymmärrystä ympäristöaktivismin ja sen vastustuksen välisestä kitkasta: miten erilaiset paikat, tilat, skaalat ja tunteet toimivat yhdessä ja mitä ne kertovat meille siitä, missä ja milloin ympäristön eteen toimiminen – tai toiminnan vastustaminen – on tänä päivänä mahdollista, suotavaa tai hyväksyttyä? Kuten esimerkiksi Megan Boler (1999) on tuonut esiin, tunteet voivat toimia niin kontrollin kuin vastustuksenkin välineinä. Bolerin ajatuksia mukailien ehdotankin, että tunteiden kautta voitaisiin sanoa jotain erityistä siitä laajemmasta yhteiskunnallisesta tilanteesta ja ajasta, jonka osana elämämme ja jossa toimintamme muotoutuu ja mahdollistuu.

Havumetsän lapset -dokumenttielokuvan ohjaaja Virpi Suutari on todennut toivovansa, että elokuvan näkisivät ennen kaikkea ne, jotka eivät ole samaa mieltä aktivistien kanssa (ks. esim. Juntto 2024). Ohjaajan sanoihin on tutkijan helppo yhtyä. Niin kutsuttujen erimielisten lisäksi dokumenttielokuva tarjoaa varmasti ajateltavaa myös aihepiiriin parissa tai lipeillä työskenteleville tutkijoille ja vaikkapa maantieteen aineenopettajille. Elokuva nimittäin onnistuu välittämään sitä maailmaa ja niitä tunnelmia, joiden kanssa ja kautta tämän päivän nuoret kasvavat.

Lähteet

- Ahmed, S. (2017) *Living a Feminist Life*. Duke University Press, Durham.
 Ahmed, S. (2018) *Tunteiden kulttuuripolitiikka*. niin & näin, Tampere.
 Boler, M. (1999) *Feeling power. Emotions and education*. Routledge, New York.
 Elokapina (2023) Koeporaukset Viiankiaavalla lähestyvät loppuaan – Elokapina pysäytti kairaukset jälleen ja pystytti paikalle telttasaunan. 9.3.2024. <<https://elokapina.fi/news/press-release/2024/03/09/koeporaukset-viiankiaavalla-lahestyvat-loppuaan>> 9.4.2024.

- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) (2019) *Suomen lajien uhanalaisuus: Punainen kirja 2019*. Ympäristöministeriö ja Suomen Ympäristökeskus, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/299501>
- Hyvärinen, P. (2020) Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma. *Alue ja Ympäristö* 49(2) 22–43. <https://doi.org/10.30663/ay.97101>
- Juntto, A. (2024) Kainuulaissyntyisen Virpi Suutarin dokumenttielokuva päivittää suomalaisten romantisoitua käsityksen suomalaisesta metsästä. *Kaleva* 23.3.2024. <<https://www.kaleva.fi/kainuulaissyntyisen-virpi-suutarin-dokumenttieloku/6269671>>. 9.4.2024.
- Järvikoski, T. (1981) Alternative Movements in Finland: The Case of Kojjärvi. *Acta Sociologica* 24(4) 313–320. <https://doi.org/10.1177/000169938102400407>
- Kettunen, M. (2021) Aikuiset jarruttavat nuorten halua toimia ympäristön eteen. *Versus* 11.10.2021. <<https://www.versuslehti.fi/tiededebatti/aikuiset-jarruttavat-nuorten-halua-toimia-ympariston-eteen>>. 25.3.2024.
- Kiilakoski, T. & Laine, R. (2022) Tilasto-osio. Teoksessa Kiilakoski, T. (Toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021* 9–92. Julkaisuja Nro 237, Verkkojulkaisuja Nro 169, Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja Nro 69. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö. <<https://tietoaunorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf>>.
- Kosonen, H. & R. Löf (2023) ”Tissiposkia, sossupummeja ja terroristeja”: Elokapinan aktivistit toksisen puheen kohteina. *Ilmiö* 6.11.2023. <<https://ilmiomedia.fi/artikkelit/elokapina-toksinen-puhe>>. 9.4.2024.
- Lassila, M. (2021) The Arctic mineral resource rush and the ontological struggle for the Viiankiaapa peatland in Sodankylä, Finland. *Globalizations* 18(4) 635–649. <https://doi.org/10.1080/14747731.2020.1831818>
- Pietiläinen, S. (2024) The nightless nights of the ‘Nazi camp’: The Finnish far-right’s anti-climate politics in urban space. *Nordia Geographical Publications* 53(1) 123–135. <https://doi.org/10.30671/nordia.143231>
- Sirviö, H., Meriläinen, E., Lehtinen, A., Kellokumpu, V. & Luukkonen, J. (2023) Metsät metsinä, kiistakapulana ja talouden materiaalisena perustana. *Alue ja Ympäristö* 51(2) 1–3. <https://doi.org/10.30663/ay.125505>
- Thunberg, G. (2019) ”Our house is on fire”: Greta Thunberg, 16, urges leaders to act on climate. 25.1.2019. *The Guardian* <<https://www.theguardian.com/environment/2019/jan/25/our-house-is-on-fire-greta-thunberg16-urges-leaders-to-act-on-climate>>. 9.4.2024.